

Ko so fantje, bodoči borci Rašiške čete, v Tacnu hoteli zapeti slovensko pesem

„Ne, tukaj je Nemčija!“

Tik pred vojno se je partijsko delo v Ljubljani in na njenem obrobju močno razmahnilo. Nastajalo je Titovo obdobje v delu naše Partije. To zlasti lahko povemo za organizacije z območja Medvod, Tacna, Gameljna do Jezice in Črnuč. Pokojni tovariši Kebe, Novak, Rožanc, Ravbar in mnogi drugi so odločilno vplivali, da se je Partija razvila v odprto in množično organizacijo, oziroma da se je njeno članstvo uveljavljalo v vseh takrat obstoječih množičnih organizacijah in organiziralo tudi nove, kot na primer: esperantsko društvo, DPD »Vzajemnost« in druge. Tako je Partija prišla do kmečkih in delavskih vrst, jim govorila o protiljudskem režimu v stari Jugoslaviji, še zlasti pa o fašizmu, saj smo se tako rekoč tedaj že znašli na pragu druge svetovne vojne. Fašistična okupacija je bila tudi za nas Slovence tik pred durmi. Moč Partije na območju bivše šmarske občine je bila takšna, da je uspela dvigniti nekaj sto kmečkih ljudi in delavcev v protidraginjsko akcijo, ki je bila na sedežu občine Šmartno. To je bil naš velik uspeh, še zlasti zato, ker moramo imeti pred očmi vso brutalno in hkrati prefinjeno protikomunistično propagando, ki jo je tedaj vodila takratna neljudska oblast. Naj omenim n. pr. le, da sekretar rajonskega partijskega komiteja ni imel dela oz. službe prav zato, ker so ga nekateri ljudje, zlasti klerikalci, imeli za komunisto. Toda s svojo poštenostjo, načelnostjo in realnostjo je z ostalimi komunisti uspel pridobiti veliko teh ljudi in jih popeljati v boj proti tedanjim oblastnikom. Ta protidraginjska akcija je bila vzor in zgled tudi drugim partijskim organizacijam v Ljubljani in njeni okolici. Tovariš Leskošek se še spominja, da je spodbujal in dajal našo akcijo za zgled pokojnemu Mazovcu in komunistom tamkajšnjega območja.

Svetovni požar se je hitro širil, druga svetovna vojna je bila pred nami. Nemški fašisti so prišli k nam kmalu po napadu na našo domovino. Znašli smo se v povsem novih razmerah. Toda te nove razmere, ta kruta resničnost, ki je bila tu, ni dopuščala, da mirujemo.

Vedeli smo, da boj ne bo lahek, da bo šlo za biti ali ne biti. To so nazorno pokazali s svojim vedenjem prvi italijanski, oziroma nemški fašistični vojaki, ki so zasedli naše vasi. Živo se še spominjam, kako smo opazovali te fašiste, ki so prepevali v Koširjevi gostilni v Tacnu. Ko jim je nekdo od nas fantov predlagal, da bi se mi zapeli kakšno slovensko pesem, je bil njihov odgovor: »Nein, hier ist Deutschland, Deutschland ist überall.« Nekateri smo dobro razumeli, kaj je hotel s tem povedati tedaj ta nemški, nacistični vojak.

In še nekaj smo dobro razumeli, da nam ti fašisti ne bodo prišli do živga vse dotlej, dokler nas komuniste, skojevce in antifašiste ne bo izdal domač človek. Tega smo se resno zavedali. V nadaljnjem delu, organiziranju in gibanju smo se temu tudi prilagodili. To nam je v celoti uspelo. Le trije naši tovariši so prišli fašistom v roke, vendar sta jim dva ušla, tretjega pa so žal kasneje ustrelili v Begunjah. Pred vojno nas je preganjal komandir orožniške postaje iz Sentvida, Franc Znidaršič. Zaradi njegovih ovadb, smo bili mnogi že pred vojno preganjani in kaznovani. Le-ta se je ob prihodu nemških fašistov vdinjal in zaposlil kot »tolmač« na nemški orožniški postaji v Šmartnem pod Šmarno goro. Kaj je to tedaj pomenilo, ni treba posebej pojasnjevati. Nam je bilo takrat bolj kot kdaj prej jasno, kako naj se ravnamo vnaprej.

Šlo je torej za to, da spremenimo taktiko našega partijskega delovanja. Biti smo morali bolj pozorni, konspirativni, iznajdljivi in preudarni. Delovati smo morali bolj neopaženo.

Toda kljub temu smo delovali s pospešenimi močmi.

Prva naloga, potem ko smo se dogovorili o načinu in taktiki nadaljnjega dela, je bila, da smo se lotili zbiranja orožja in streliva. Ni bilo namreč časa za oklevanje. Delovati je bilo treba hitro, odločno in brez zastoja. Kaj hitro smo si zagotovili puške in strelivo. Nekateri so bili res neumorni in iznajdljivi ter so prišli do lepih zalog orožja in municije. Kasneje, ko smo se zbrali na Rašici, smo videli, da imamo dva puškomitraljeza, puške in strelivo za vse borce, tako da ob organiziranju čete med nami ni bilo neoboroženih.

Istočasno, ko smo zbirali orožje, pa smo veliko razmišljali tudi o naši organiziranosti, zlasti za čas, ko nas bo večina odšla v partizane. Tako smo na sestanku konec junija 1941. leta na Šmarni gori sklepali o načinu našega delovanja, pri čemer pa smo se tudi dogovorili, kdo od tovarišic in tovarišev bo ostal na terenu. Naloga le-teh je bila, da si zagotovijo baze za svoje ilegalno delovanje in podporo partizanom. Te baze so bile v prvi fazi posamezni sorodniki ali družine tistih, ki so nameravali oditi v partizane. Kasneje se je ta krog ljudi počasi širil. V vrste aktivistov in partizanov so vstopali novi ljudje. To je olajšalo delo ilegalnih delavcev — aktivistov na terenu. Tako je nastajala naša, partizanska baza. Meseca maja leta 1941 so hoteli Nemci dobiti v roke Ivana Novaka. On in Lojze Kebe sta po navodilu takratnega slovenskega partijskega vodstva tedaj že odšla v ilegalo. Prvi na delo na Notranjsko, drugi pa na Gorenjsko. Kmalu zatem se je pojavil »tolmač« Franc Znidaršič z nemškimi orožniki pri ljudeh, ki so jih hoteli aretirati, toda, kot že rečeno, uspeha niso imeli.

Takoj nato so se pojavili prvi ilegalci: Travnova, Zaletel, Knapič, Miha Novak, žena in hčerka, Bradeško in Cveto Novak. Vsi drugi so bili sicer še doma, toda vedno v pripravljenosti, da se umaknejo pred Nemci. Čas je dozoreval, do odločitve je prišlo dne 19. julija 1941. leta, ko smo se, potem ko smo se zbrali: Miha Novak, Knapič, Bradeško in jaz, povezali s tovarišem Koscem iz gameljske skupine in Marjanom Rožancem s pirniškega področja. Koscec pa se je ob tem povezal tudi s črnuško skupino, ki je že bila v gozdovih pod Rašico. Imeli smo sestanek, na katerem smo se v skupini iz Tacna dogovorili, da likvidiramo Znidaršiča. Tedaj pa se je Koscec s svojo skupino odločil likvidirati Cattringerja in Debeljaka.

Za začetek akcije je bil določen 22. julij 1941. Planirane akcije je le delno uspele. Menda ni treba pojasnjevati, da nas je bilo

več takih, ki do takrat še nismo imeli orožja v rokah. Ne vem, če je kdo, ko je prvič nameril puško, pa čeprav na sovražnika, ostal mirnih rok. Za večino nas je bilo to nekaj povsem novega, nekaj, o čemer do takrat nismo razmišljali. Ne vem, kako so drugi to doživljali. Toda sam na to nisem gledal neprizadeto. Vso vojno sem se odločno boril proti okupatorju na Rašici, v Dolomitih, v Poljanski dolini, Dražgošah, kamniškem območju in na Primorskem. Z vso odločnostjo sem med NOV nameril orožje na sovražnika in sprožil, toda pri tem sem vedno mislil na človeka.

Nič novega nisem povedal, če sem dejal, da ob odhodu v partizane nismo imeli nobenih izkušenj, ali da nismo poznali orožja, kaj šele taktiko bojevanja. Ta je nastajala kasneje v naših akcijah.

23. julija 1941 smo se zbrali blizu vasi Žavrh tovariši iz šmarnogorske in pirniške skupine in odšli v gameljski gozd pod Rašico, kjer smo se združili z gameljsko skupino, ki jo je vodil kasnejši poveljnik rašiške čete Stane Koscec. Vsi skupaj smo se povezali s tovariši iz črnuške skupine in 24. julija 1941 na Rašici ustanovili rašiško četo. V njej smo bili: Milan Juvan, Marjan Rožanc, Franc Krmelj, Slavko Kraljič, Miha Novak z ženo in hčerko, Mirko Knapič, Franc Kristan, Ludvik Bradeško, Vinko Burnik, Mara Koscec, Pavla Cedilnik, Ivan Zajc, Jože Bilban, Stane Koscec, Cene Štupar, Zvonka Pečar, Maks Pečar, Reza Dragar, Janko Bizjak, Mile Špacapan, Jože Ravbar, Ivan Subelj, Stefan Cesar in Cveto Novak. Bilo nas je skupaj 26 borcev. Ta enota, ki se je hitro krepila, je v času formiranja kamniškega bataljona 19. avgusta 1941 štela že skupaj 57 tovarišic in tovarišev.

Po formiranju čete so odšli njeni borci v akcije, ki so se vrstile ena za drugo. Požigali smo kozolce, v katerih je okupator imel žito. Minirali smo manjše mostove, napadali sovražnikove patrulje, rušili telegrafске in električne drogeve. Skratka, okupator se nikjer ni počutil varnega.

Seveda tudi okupator ni miroval. Potem ko je okrepil svoje sile, je sistematično pripravljaj napad na Rašico. Vas Rašico je okupator napadel in požgal 20. septembra 1941, vse ljudi pa odpeljal v pregnanstvo.

27. septembra 1941 pa je okupator obkolil celotno območje Rašice in hotel uničiti Rašiško četo. V tem ni uspel, ker se je večina borcev Rašiške čete prebila iz okupatorjevega obroča in prešla na zahodno stran reke Save, od tu pa v Dolomite, koder so se okrepili z novimi borci ter odšli nazaj na Gorenjsko, v sestavi I. Cankarjevega bataljona ter v njegovi sestavi bojevali znane boje v letu 1941 in v začetku 1942. leta.

Letos, ko mineva 40 let od oboroženega upora proti okupatorju in za nacionalno osvoboditev, se s ponosom spominjamo teh dogodkov ter se klanjamo spominu borcev za svobodo, ki jih ni več med nami.

Cveto Novak

Zaradi akcij Rašiške čete so Nemci 20. 9. 1941 požgali vas Rašico